

KOREŇOVÉ ČISTIARNE – PROGRESÍVNY SPÔSOB ODSTRAŇOVANIA DROG, LIEČIV A ICH METABOLITOV Z ODPADOVÝCH VÔD

Dušan Žabka¹

¹Oddelenie environmentálneho inžinierstva, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie, Slovenská technická univerzita, Radlinského 9, 812 37 Bratislava

ABSTRAKT

Táto práca je zameraná na znižovanie koncentrácie mikropolutantov v odpadových vodách pomocou vodných rastlín. Jednou z možností odstraňovania mikropolutantov zo životného prostredia sú koreňové čistiarne, kde sa využívajú mokradné rastliny ako napríklad trst' obyčajná (*Phragmites australis*). Na koreňovej čistiarni dochádza k rôznym fyzikálnym, biologickým a chemickým procesom.

Bolo dokázané, že koreňové čistiarne sú schopné odstraňovať mikropolutanty z odpadovej vody s vysokou účinnosťou. Znížené boli koncentrácie rôznych liečiv, drog ale aj kofeínu. Tieto látky sa v nižších koncentráciách ďalej dostávali do recipientu avšak je potrebné podotknúť, že značné koncentrácie sa už v recipiente nachádzali pred výtokom z čistiarne.

1. ÚVOD

Aeróbne aj anaeróbne čistiarne majú často problém znížiť koncentráciu mikropolutantov ako sú napríklad drogy a liečivá v odpadových vodách. Môžu sa tvoriť rôzne degradačné produkty a metabolity, ktoré môžu mať dokonca toxickejší účinok na vodný ekosystém. Na vyriešenie tohto problému bolo navrhnutých viacero metód. Biodegradácia pomocou vodných rastlín je jednou z nich.

Mikropolutanty sú perzistentné a biologicky aktívne kontaminanty, ktoré sa nedajú úplne zdegradovať a ťažko sa odstraňujú z odpadových vôd. Patria sem kovy, rádioaktívne látky, organické mikropolutanty, produkty z farmaceutického priemyslu a endokrinné disruptory. Najviac drog a liečiv sa dostáva do vôd hlavne z nemocníc, zdravotníckych zariadení, farmaceutických firiem ale aj z domácností kde sa ľudia liečia doma a užívajú lieky na predpis denne [1].

Koreňová čistiareň sa skladá z troch stupňov: mechanického, biologického a dočist'ovacieho. Mechanický stupeň sa nelíši od mechanického stupňa klasickej aeróbnej či anaeróbnej čistiarne. Biologický stupeň sa skladá buď z horizontálne alebo vertikálne pretekaných polí (obr. 1). Môže sa však nastaviť toto pole podľa potreby odstraňovania špecifického znečistenia. Zatiaľ čo horizontálne pretekané koreňové polia odstraňujú najmä organické znečistenie a nerozpustné látky, vertikálne pretekané koreňové polia odstraňujú dusík a voľbou vhodného substrátu aj fosfor. Hlavnou funkciou rastlín v našom klimatickom pásme je v zimnom období zatepl'ovanie koreňových polí, ktoré poskytujú podklad pre rast prítomných baktérií. Medzi najviac využívané rastliny patria *Phragmites australis*, *Phalaris arundinacea*, *Glyceria maxima* a *Iris pseudacorus* [2].

Obrázok 1 - Koreňová čistiareň

2. MATERIÁLY A METÓDY

Sledovala sa koncentrácia mikropolutantov v odpadovej vode pred vstupom do KČOV, v odtoku z KČOV a v recipiente pred a za KČOV mimo vegetačného obdobia. Jednalo sa o dvojhodinové zlievané vzorky odoberané od 15:00 do 17:00. Vzorky boli po odbere ihneď zmrazené a následne analyzované na kvapalinovom chromatografe s hmotnostným spektrometrom (LC-MS/MS Thermo). Podrobný postup je popísaný v štúdií Fedorová a kolektív [3].

3. VÝSLEDKY A DISKUSIA

Detegované boli viaceré mikropolutanty. V odpadovej vode sa vyskytovali lieky na liečbu kardiovaskulárnych ochorení – atorvastatín, zníženie cholesterolu – rosuvastatín, antibiotiká – azitromycín a klaritromycín. Z analgetík bol prítomný diklofenak, ktorý sa používa aj ako liek proti bolesti. Prítomné boli aj lieky na zníženie krvného tlaku irbesartán, telmisartán a valsartán. V najväčšej koncentrácii bol prítomný kofeín, ktorý sa vyskytuje v rôznych nápojoch ako káva, kofola, energetické nápoje či čaje. V menšej miere sledujeme aj výskyt drog a ich metabolitov. Na odtoku z čistiarne sledujeme znížené koncentrácie týchto mikropolutantov (tab. 1). Najvyššia účinnosť odstránenia sa dosiahla pre liečivo rosuvastatín a to až 99%. Z pôvodnej koncentrácie atorvastatínu sa odstránilo 89%. Pre látky irbesartán, telmisartán a valsartán sa dosiahli účinnosti odstránenia 36%, 53% a 68%. Kofeín sa tiež odstránil z odpadovej vody s vysokou účinnosťou a to 82%.

Tabuľka 1 - Porovnanie koncentrácie látok na prítoku a odtoku z KČOV

Detegovaná látka	Prítok na KČOV [ng/l]	Odtok z KČOV [ng/l]
Amfetamín	26	15
Atenolol	70	24
Atorvastatín	140	16
Azitromycín	330	2,9
Kofeín	25 000	4500
Klaritromycín	870	810
Diklofenak	410	220
Fexofenadín	500	150
Irbesartán	450	290
Metamfetamín	91	88

Metoprolol	370	320
Kys. Metoprololová	2100	1400
Rosuvastatín	790	11
Telmisartán	3600	1700
Teofylín	2200	1600
Valsartán	1700	550
Karbamazepín	620	360

Takto vyčistená odpadová voda sa dostávala do recipientu. Koncentrácie niektorých látok sa zvýšili a niektoré naopak klesli. Zvýšenie koncentrácie sledujeme pre látky kofeín, klaritromycín, fexofenadín, karbamazepín, teofylín či kyselinu metoprolóvu. Treba však podotknúť, že tieto mikropolutanty sa už v potoku nachádzali predtým ako sa do nich odvádzala vyčistená odpadová voda z KČOV. Naopak zníženie koncentrácie sledujeme pri azitromycíne, telmisartáne a amfetamíne (tab. 2).

Tabuľka 2 – Porovnanie koncentrácií látok pred a po zmiešaní vôd z recipientu

Detegovaná látka	Potok pred ČOV [ng/l]	Potok po ČOV [ng/l]
Amfetamín	2,2	0,96
Azitromycín	6,1	<1,9
Kofeín	610	1100
Klaritromycín	47	120
Diklofenak	4,2	15
Fexofenadín	21	30
Ibesartan	36	58
Metoprolol	38	64
Kys. Metoprololová	56	250
Morfín	2,4	3,7
Rosuvastatín	2,7	2,8
Telmisartan	950	790
Teofylín	72	270
Valsartán	18	49
Karbamazepín	4,2	36

4. ZÁVER

Táto práca bola zameraná na schopnosť koreňových čistiarní odstraňovať znečistenie vo forme mikropolutantov, ktoré sa nachádzajú často vo vodách. Na prítoku boli detegované viaceré z týchto mikropolutantov, najmä liečivá. Sledujeme výrazné zníženie koncentrácie statínov, sartánov ale aj ostatných látok ako napríklad kofeín. Pre niektoré látky nedošlo k dostatočnému odstráneniu z odpadovej vody, to by sa však mohlo vyriešiť nasadeným rôznych druhov rastlín. Vyčistená odpadová voda pritekajúca z čistiarne výrazne neovplyvnila koncentrácie v recipiente. V recipiente sa už tieto látky dokonca nachádzali a koncentrácie niektorých z nich sa dokonca aj znížili. Koreňové čistiarne sú teda vhodné na odstraňovanie viacerých mikropolutantov a mohli by sa zaradiť ako terciárny stupeň dočistenia za klasickými čistiarnami alebo v malých mestách a obciach ich dokonca nahradiť.

Pod'akovanie: Za finančnú podporu pri realizácii projektu a možnosť dosahovať originálne výsledky ďakujem Agentúre pre podporu vedy a výskumu: APVV-17-119 APVV-17-183, APVV-16-124, APVV-16-0171 a grant VEGA 1/0558/17.

LITERATÚRA

1. <http://www.degremont.com/en/news/special-topics/what-are-micropollutants/>
2. VYMAZAL, J. – KROPFELOVÁ, L. Wastewater Treatment in Constructed Wetlands with Horizontal Sub-Surface Flow. In *Springer*, 2008, 576 s.
3. FEDOROVA, G. a i. Comparison of the quantitative performance of a Q-Exactive high resolution mass spectrometer with that of triple quadrupole tandem mass spectrometer for the analysis of illicit drugs in wastewater. *Rapid Communications in Mass Spectrometry* 2013, vol. 27, 1751-62 s.